

Enskild motion

Motion till riksdagen

2011/12:So297

ML

av Agneta Luttropp m.fl. (MP)

Personliga ombud

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om vikten av personligt ombud för personer med psykisk funktionsnedsättning.
2. Riksdagen begär att regeringen återkommer med förslag på en konstruktion för full statlig finansiering av insatsen personligt ombud.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att återkomma med förslag på en konstruktion för verksamheten med personliga ombud med en stärkt roll för brukarorganisationerna och koppling regionalt till länsstyrelserna.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om samverkan mellan myndigheter och intresseorganisationer.

Bakgrund

Personliga ombud för personer med psykisk funktionsnedsättning är en funktion som funnits i ett antal år i Sverige. Tankarna fanns ursprungligen i den proposition som låg bakom den så kallade psykiatrireformen 1995. Man ansåg att stödet till personer med psykiska funktionsnedsättningar skulle kunna förbättras genom personliga ombud, med ett klart definierat ansvar för att den enskildes behov uppmärksammas och att insatserna samordnas. Tio försöksverksamheter startade på olika platser i landet och följdes upp. Resultaten var påfallande goda. Därefter har medel avsatts för att utöka antalet ombud successivt. Statsbidrag utgår till kommuner som vill inrätta funktionen personliga ombud.

Under senare år har målgruppen förändrats i den mening att det har blivit fler yngre personer som får insatser av personligt ombud och antalet personer med

neuropsykiatriska funktionshinder har ökat enligt Socialstyrelsen (Dnr 142017-2009). Förändringarna ställer krav på ökad kompetens och ett förändrat arbetssätt.

Uppskattningsvis finns 6000 personer i verksamheten under ett år.

Ombuden hjälper människor att få tillgång till den hjälp de har rätt att få från kommunen, landstinget och olika stödenheter. De arbetar nära den de är ombud för och helt på dennes uppdrag. Den personliga kontakten och förståelsen för den psykiskt funktionshindrades situation och sätt att fungera är central. Det skapar en viktig grund för att ombuden på ett bra sätt ska kunna sträva efter att rätt riktade insatser ges till den enskilde.

Den enskilde kan själv ta kontakt för att få ett personligt ombud. Det kan också vara anhöriga, närstående, brukarorganisationer eller myndighetspersoner som tipsar om behov. Viktigt är att de personliga ombuden har tillräckligt få kontakter för att ha gott om tid för dem som de har kontakt med. De behöver också hinna med uppsökande arbete bland dem som behöver men har svårt att söka sig till personliga ombud på egen hand.

Personliga ombud är en mycket välriktad och viktig reform som vi vill stärka och samtidigt se en delvis förändrad konstruktion av. Reformen är välriktad genom att den kommer människor med psykisk funktionsnedsättning direkt till del. Utvärderingar visar att bra resultat har uppnåtts genom minskat antal vårddagar, och de som får denna hjälp har upplevt det mycket konkret.

Dagsläget

Den 31 december 2010 fanns 102 verksamheter med personligt ombud och i 250 av landets kommuner. Antalet tjänster är cirka 320. Under 2011 har PO i Stockholmsområdet mer än halverats. Detta innebär naturligtvis ett stort avbräck för alla de personer som nu antingen inte får stöd alls eller får stöd i mindre omfattning. Det finns fortfarande kommuner som säger nej till PO och det finns kommuner som sagt nej till verksamhet med personliga ombud, men som har ändrat inställning. På fler håll har PO-verksamheten lagts ut på annan än kommunen; i huvudsak på idéburna organisationer.

Insatser har byggts ut successivt till allt fler kommuner under de senaste åren, men det finns också kommuner som har valt att dra ned på verksamheten och det finns kommuner som inte har några ombud alls.

Som skäl för att inte starta eller utöka anförs ibland att kostnaderna för verksamheterna överstiger statsbidraget. I dagsläget utgår visserligen statsbidrag per

heltidsanställt ombud som kommunerna ansöker om hos länsstyrelsen, men bidraget per anställd har varit statistiskt i många år och räcker i dagsläget uppskattningsvis till endast 50–60 procent av den faktiska kostnaden. På vissa håll i landet finns kö till verksamheterna. Det är troligt att omfattningen långt ifrån räcker för det verkliga behovet.

Målet – personligt ombud till dem som behöver

Vi anser att funktionen ombud behöver inrättas över hela landet. Målet måste vara att alla med psykisk funktionsnedsättning som har behov av personligt ombud också ska få ett. Det är också viktigt att de grupper som har det svårast inte blir bortprioriterade när trycket på ombuden blir för stort liksom att varje ombud inte har för många personer som han eller hon är ombud för. Det behövs betydligt fler ombud än vad som finns i dag, både på fler platser och till antalet.

Med tanke på de problem som finns med riktade satsningar på gruppen personer med psykisk funktionsnedsättning som verkligen kommer dem till del (se till t.ex. Riksrevisionens rapport Psykiatrin och effektiviteten i det statliga stödet) är det oerhört viktigt att stärka insatsen personligt ombud till dem som behöver. Det har ett tydligt brukarperspektiv i stället för professionsperspektiv. Vi vet av utvärderingar att de som får ett personligt ombud är positiva till insatsen och dessutom har färre vård dagar på sjukhus.

Ombudens fristående och oberoende funktion behöver dock stärkas för att fungera så väl som möjligt. I detta syfte och i syfte att fler ombud ska inrättas vill vi göra följande två viktiga förändringar.

Full statlig finansiering och koppling till brukarorganisationer

Statsbidraget kan översiktligt sägas täcka endast 50–60 procent av löne- och overheadkostnaderna. Vi menar att man bör ändra denna konstruktion för att i stället ge fullt statsbidrag till de personliga ombuden. Det skulle innebära en ekonomisk lättnad för kommunerna, både de som idag har verksamhet med personliga ombud och de som ännu inte har anställt sådana.

Vi föreslår också att man förändrar konstruktionen på ett sådant sätt att de personliga ombuden kopplas till brukarorganisationerna och länsstyrelsen regionalt i stället för till

kommunerna. Fördelarna med förändrat huvudmannaskap är att man bygger bort det indirekta beroendeförhållande som idag är inbyggt i konstruktionen. Det är svårt att stå fri i sin kritik gentemot sin egen arbetsgivare. Det är också ett sätt att ge de psykiskt funktionshindrade en verklig ombudsmannafunktion. Man kan se de personliga ombuden som en anpassad konstruktion av den samhälleliga ombudsmannafunktionen, som ju i alla andra sammanhang finansieras med statliga medel. Vi vill därför se över en konstruktion för ökat oberoende genom ändrat huvudmannaskap, stärkt roll för brukarorganisationerna och en koppling regionalt till länsstyrelserna. Detta utan att slå sönder väl fungerande verksamheter och avbryta viktiga mellanmänniska kontakter för de som verksamheten är till för.

Regeringen bör återkomma med förslag på hur denna konstruktion kan lösas på bästa sätt. Kommunerna har kvar ansvaret men med full statlig finansiering till dess att en ny organisationsform trätt i kraft.

Samverkan mellan myndigheter och intresseorganisationer

Vi anser för övrigt också att man bör ställa krav på att Arbetsförmedlingen (AF) och Försäkringskassan (FK) centralt ska ingå i samarbetsforum för en uppföljning av reformen. Det bör ingå i deras respektive regleringsbrev. Det är meningen att AF, FK, intresseorganisationer, SKL (Sveriges Kommuner och Landsting) och Socialstyrelsen ska träffas regelbundet på central nivå för att lyfta fram strukturfrågor som verksamhetens personliga ombud har inringat. Ett stort problem är att AF uteblivit från dessa träffar. Tidigare gällde det även FK, men det finns i dagsläget ett upparbetat samarbete. Att de statliga myndigheterna finns representerade är centralt eftersom en oerhört viktig del av de personliga ombudens funktion är att lyfta fram strukturfrågor och det är avgörande att man hos berörd myndighet tar till sig problembilden och försöker göra något åt den, för att en förändring ska ske. I annat fall kommer nya individer att bli utsatta för samma brister i systemet gång på gång.

Stockholm den 30 september

2011

Agneta Luttropp (MP)

Mats Pertoft (MP)

Gunvor G Ericson (MP)